

הדפס

הנבחרת דעות

הדרך אל הכפר: מסגרת החינוך הייחודית של כפרי הנוער מתדרדרת?

כפרי הנוער תורמים תרומה חשובה לחוסנה של המדינה ולהתמודדות מוצלחת של החברה הישראלית עם אתגרים חינוכיים-חברתיים – אך תקצוב לקוי מעמיד בסכנה את המפעל המפואר הזה

פרופ' עמנואל גרופר 06:00 24/06/2022 4 דק' קריאה

תגיות: חינוך / כפרי הנוער

בני נוער מעשנים נרגילות בחוף הים בבילת (צילום: יהודה בן יתח)

כפרי הנוער הינם מסגרות חינוכיות ייחודיות אשר התפתחו בישראל כמודל מקורי של "קהילה מחנכת". הכפרים צמחו כחלק ממסגרות החינוך והסוציאליזציה של התנועה הציונית לפני קום המדינה ולאחריה, ולאורך השנים הם תורמים תרומה חשובה להתמודדות מוצלחת של החברה הישראלית עם אתגרים חינוכיים-חברתיים שונים.

העובדה שתלמידים בכפרי הנוער יכולים להתחנך במסגרת הפנימיות שבכפרים, גרמה לכך שלאורך כל שנות קיומה של המדינה, כ-10% בממוצע מבני הנוער העולים התחנכו בכפרי נוער – שאפשרו להם להתערות ולהשתלב בהצלחה בחברה הישראלית. בנוסף להם, מתחנכים בפנימיות בכפרי הנוער תלמידים שגדלו במצבי סיכון, במשפחות מרקע סוציאלי-קונומי חלש, עם בעיות שונות במשפחה, וכן תלמידים שהם והוריהם רצו לאפשר להם הזדמנויות חינוכיות נוספות ומשופרות.

כל אלה הפכו את כפרי הנוער הישראלי למשאב חינוכי-חברתי רב-ערך, שמשך החינוך לאורך כל שנות המדינה חיבק ומחבק גם היום, למרות שינויים במדיניות שהביאו איתם שרי ושרות חינוך לאורך השנים. ההישגים הלימודיים שאליהם מצליחים התלמידים להגיע במסגרת כפרי הנוער, לאחר שנכשלו בבתי ספר בעיר, הינם מרשימים ומתבטאים בין היתר באחוזי הזכאות לתעודות בגרות שנמצאים בעלייה מתמדת משנה לשנה.

גם שיעורי הנשירה של תלמידים מכפרי הנוער נמוכים משמעותית ממוצע הנשירה בבתי ספר בעיר. בגרי כפרי הנוער בולטים בתחושת המחויבות הערכית הגבוהה שלהם לחברה ולמדינה. רבים מהם

יוצאים להתנדב לשנת שירות, ושיעור גבוה שלהם משתלב בשירות משמעותי בצה"ל ובשירות הלאומי.

מערכת כפרי הנוער התנייסה תמיד ונענתה לכל קריאה של ראשי משרד החינוך למשימות לאומיות. כך היה בקליטת בני נוער יוצאי העדה האתיופית, בקליטת בני נוער שעלו ממדינות חבר העמים, בתוכנית "נעל"ה", שמביאה בני נוער לישראל לפני הוריהם, ובשנה האחרונה הניעו לפנימיות שבכפרי הנוער למעלה מ־300 צעירים שברחו מאוקראינה ונקלטו בהם בקליטת הצלה מהיום למחר.

הפרטה זוחלת

אין ספק שעלות חינוכם של נער או נערה בפנימייה בכפר נוער הינה יקרה יותר מעלות חינוכם של תלמידים בבתי ספר בקהילה. משום כך נקלטים בכפרי הנוער שבמיומן המדינה רק תלמידים שיש להם זכאות חינוכית-חברתית לכך.

לאורך כל שנות קיום המדינה הכירה מערכת החינוך בחשיבות צורת חינוך ייחודית זו וגם הקציבה לכך את המשאבים הכספיים הנדרשים. תמיד היה מחסור מסוים בכספים, והנהלות כפרי הנוער נדרשו להיעזר בתורמים ובארגוני החברה האזרחית למיניהם כדי להשלים את החלק בתקציב שהמדינה לא תקצה, אולם פערים אלה בעבר היו בגדר הסביר.

בשנים האחרונות הולך וגדל הפער בין התקציב המועבר על ידי המדינה לבין הצרכים הממשיים של חינוך הילדים בפנימיות בכפרי הנוער. גירעון תקציבי שכזה מחייב את הנהלות כפרי הנוער לבצע קיצוצים ולחפש פתרונות אשר לעתים פוגעים באינטרסים חיוניים של החניכים, שעבורם נבנתה המערכת החינוכית הזו.

מדרכי הפנימיות, למשל, שהינם חוד החנית, שאליהם חשופים החניכים שעות רבות יותר מאשר כל מבוגר אחר, מקבלים שכר עלוב שגורם לרבים מהם לעזוב את העבודה כעבור זמן קצר. ממוצע זמן שהות בעבודה של מדריך בפנימייה בישראל הוא נמוך משנתיים, וכ־40% מהם נושרים כבר במהלך השנה הראשונה לעבודתם. תחלופת המדריכים פוגעת בחניכים ועומדת בניגוד גמור לצורכיהם הפסיכולוגיים לקביעות וליציבות ביחסיהם עם המחנכים הישירים שלהם.

מנהלי הפנימיות ומנהלי כפרי הנוער עסוקים באופן מתמיד בחיפוש ובגיוס מדריכים חדשים כדי למלא את השורות המתרוקנות. בוגרי מכללות ואנשים שהכשירו את עצמם במיוחד כדי לחנך בני נוער בפנימיות, אינם מוכנים להשתלב בכפרי הנוער בגלל תנאי העבודה והשכר המעליבים המוצעים בהם. גם התחשיבים הכלכליים שעל בסיסם מתקצבת המדינה את כפרי הנוער לא מתעדכנים באופן שוטף, וכך הולך וגדל הפער התקציבי בין המשאבים המוקצבים לבין העלויות הריאליות.

דוגמה נוספת לבעייתיות בתזרים הגירעוני מתבטאת בחיפוש המתמיד של הנהלות כפרי הנוער אחר מקורות הכנסה נוספים לכיסוי הפער התקציבי. לעתים יש היוזמים השכרת מתקני הפנימייה בימי שבתות וחופשה. החניכים, שמנסים לטפח בחדרי הפנימייה שבהם הם מתגוררים תחושה של בית, נאלצים לעתים מזומנות לפנות את חפציהם כדי לאפשר את השכרת חדריהם לאורחים המשלמים על כך בכסף מלא, אך מבחינת בני הנוער זוהי חוויה מתסכלת.

דוגמה בעייתית נוספת הינה פתיחה בלתי מבוקרת של שערי בתי הספר בכפרי הנוער לאוכלוסיות תלמידים מן האזור שבאים ללמוד כתלמידי יום (באים בבוקר בהסעות וחוזרים לבתיהם בתום יום הלימודים). פעילות זו נעשית תחת רציונל של יעילות כלכלית והגדלת משאבי כפר הנוער מצד אחד, תוך שימוש בטענה כי הדבר משרת את טובתם של חניכי הפנימייה, שיוכלו ללמוד במסגרות הטרונגניות יותר, בבתי ספר גדולים יותר המציעים מגוון מסלולי למידה.

לצערנו, תחום כפרי הנוער והחינוך הפנימייתי בישראל בכלל סובל מכך שיש מעט מדי פעילות מחקרית המתבצעת בהם. עם זאת, מעט המחקרים שנעשו על תופעת הכניסה המסיבית של תלמידי יום לבתי הספר של כפרי הנוער, מעלים סימני שאלה לגבי התועלת או הנוק שנגרמים לחניכי הפנימייה מפתיחת בית הספר שלהם לאוכלוסיות נרחבות של תלמידי יום.

יש להעריך ולהעלות על נס את העובדה שהמדינה מקציבה לאורך שנים משאבים משמעותיים המועברים לכפרי הנוער באמצעות המינהל לחינוך התיישבותי, פנימייתי ועליית הנוער, המופקד על מערכת זו. יחד עם זאת, השקעה גדולה וחשובה זו עלולה שלא לאפשר את הבשלת הפירות המצופים, אם יימשך הגידול בפער התקציבי שהולך ומתפתח.

משום כך, ודווקא מתוך הווקרה לחשיבות השקעת המדינה, אסור להזניח את כפרי הנוער. בתכנון התקציב העתידיים, על המדינה להביא זאת בחשבון ולהעניק להם את המשאבים הדרושים כדי להמשיך לעשות את מלאכתם נאמנה.

הכותב, פרופ' עמנואל גרופר, הוא נשיא הארגון הבינלאומי לחינוך פנימייתי FICE